Un om între oameni: Vasile Arvinte

Am ştiut-o de la bun început şi nu ezit s-o recunosc nici acum, după atîţia ani, cu aceeaşi mîndrie – la care se adaugă, poate, doar nostalgia: cariera de filolog mi-a fost determinată de trei mari magiştri.

Primul – şi pînă în cel de-al patrulea an de facultate crezusem că avea să rămînă, pentru totdeauna, şi cel mai important – a fost tatăl meu, primul profesor de la care am învăţat, în clasele gimnaziale, nu numai gramatica limbii române, ci şi respectul şi preţuirea faţă de valorile culturii poporului meu. Însă în toamna anului 1967, în viaţa mea de student la filologie au apărut alţi doi profesori care aveau să-mi marcheze definitiv viitorul: Gavril Istrate, de la care am învăţat istoria limbii române literare, şi Vasile Arvinte, de la care am învăţat istoria limbii române şi toponimia.

În ceea ce-l priveşte pe profesorul Vasile Arvinte, relaţia noastră de colaborare şi – în măsura în care doi oameni aparţinînd unor generaţii atît de diferite pot deveni prieteni – de prietenie a început încă după prima oră de curs ţinută de Domnia Sa la grupa mea: în pauză, Profesorul m-a întrebat cum mă numeam, ce preocupări de studiu aveam la acea vreme şi care dintre materiile cuprinse în programa analitică a specializării pe care o urmam îmi plăcuseră, pînă atunci, cel mai mult.

Poate destinul, poate felul Profesorului de a conversa „aproape prietenos” cu studentul – nu neapărat timid, ci doar plin de respect – din faţa Domniei Sale m-au determinat să-i împărtăşesc mai mult decît crezusem vreodată că aş fi putut avea curajul să spun unui cadru didactic. I-am povestit despre lecturile mele, despre miile de cărţi din biblioteca tatălui meu, despre interesul şi respectul meu pentru graiurile populare, care conţin informaţii nebănuite cu privire atît la formarea şi la evoluţia lor, cît şi la destinul utilizatorilor lor. I-am povestit, pe nerăsuflate, că sînt dintr-un sat de ardeleni veniţi în Moldova şi că mama îmi fusese prima învăţătoare, iar tatăl, primul profesor de limba română. M-a ascultat, dacă pot spune aşa, cu o „răbdare iscoditoare”, fără a observa, nici Domnia Sa şi nici eu, că pauza se terminase de mult.

Nu e lipsit de importanţă, în acest context, amănuntul că profesorul Vasile Arvinte tocmai se întorsese dintr-un stagiu de predare şi de cercetare efectuat, timp de mai bine de cinci ani, într-o serie de universităţi din Franţa şi din Republica Federală Germană. Întîmplător sau nu, devenise şi noul decan al Facultăţii de Filologie din Universitatea ieşeană, aducînd cu sine un spirit nou, european sau, mai bine zis, vest-european. Odată cu revenirea Domniei Sale la catedră, în facultatea pe care a condus-o timp de opt ani relaţia dintre profesori şi studenţi s-a schimbat fundamental, după cum s-a schimbat şi spiritul academic de organizare a cursurilor şi a seminarelor, de predare şi de examinare. Schimbări pe care noi, studenţii sfîrşitului de deceniu al şaselea, le-am întîmpinat cu o discretă bucurie...

BDD-A6161 © 2012 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:50 UTC)

A scrie din perspectiva „studentului favorit” reprezintă, în mod necesar, o misiune ingrată. Mă bucuram însă şi atunci, după cum mă bucur şi acum, că am avut onoarea – şi nu golesc de sens acest cuvînt, folosindu-l – de a fi fost protagonistul unor momente memorabile, cum ar fi acela în care, vorbindu-ne la curs despre volumul lui Ştefan Paşca „Nume de persoane şi nume de animale în Ţara Oltului”, Profesorul a adăugat: „Anul, editura şi toate celelalte detalii le puteţi afla de la colegul vostru Horia Bîrleanu, aici de faţă, care a citit cartea şi numai ce mi-a povestit despre ea”. Sau: la examenul de istoria limbii române, cînd ar fi trebuit să-i vorbesc, la proba orală, despre influenţa slavă asupra limbii române, Profesorul şi-a dat imediat seama că nu stăpîneam materia aşa cum ar fi trebuit şi mi-a pus în vedere că, în condiţiile în care la proba scrisă îmi dăduse nota 10, cel mai onorabil ar fi fost, pentru mine, să mă prezint la examen din nou, trei zile mai tîrziu, împreună cu studenţii unei alte grupe. Mi-am petrecut cele trei zile în bibliotecă, alcătuind un caiet de conspecte ce mi-au fost apoi utile de-a lungul tuturor anilor în care am predat, la rîndul meu, istoria limbii române şi pe care i le-am arătat, desigur, şi Domniei Sale. Replica pe care am primit-o a fost: „Ei, în aceste condiţii nu vă mai rog decît să-mi daţi carnetul de note. Vă trec nota 10: cred că acum cunoaşteţi materia chiar mai bine decît mine!”

Iar pentru ca tot acest joc al încrederii acordate cu atîta generozitate să poată continua şi dincolo de „cuvîntul spus”, a sosit şi momentul în care am luat decizia – deloc dificilă – de a elabora atît lucrarea de licenţă (intitulată „Graiul comunei Tătăruşi, jud. Iaşi”) şi teza de doctorat (intitulată „Graiurile din Valea Şomuzului Mare”), cît şi diverse articole şi comunicări ştiinţifice sub îndrumarea binevoitoare şi eficientă a Profesorului Arvinte.

În calitate de coautor al „Noului Atlas Lingvistic Român, pe regiuni. *Moldova şi Bucovina*”, Vasile Arvinte a participat la efectuarea a numeroase anchete pe teren. L-am însoţit nu de puţine ori, dorindu-mi să-i fiu alături şi în calitate de coleg, pentru că fiecare anchetă dialectală efectuată în localităţile din reţeaua NALR însemna, în viziunea Domniei Sale – viziune pe care ştia să o transpună, cu naturaleţe, în practică – o adevărată dezbatere de istoria limbii române şi de fonetică istorică, dezbatere începută, întotdeauna, pe marginea spuselor oamenilor din tren sau din autobuz, pe care îi determina să rostească anumite forme populare şi să ne povestească despre ei, despre viaţa lor, despre obiceiurile lor. Urmau apoi întîlnirile cu subiecţii anchetaţi pentru Atlas, pe baza chestionarului general sau a chestionarelor speciale. Nouă, celor care îl însoţeam, Profesorul ne explica mereu, din perspectiva dialectologiei istorice, formele dialectale întîlnite. Explicaţiile acestea nu „scăpau” nici informatorilor, astfel încît, într-o bună zi, un ţăran bătrîn din satul Muntenii de Sus, jud. Vaslui, atent fiind la discuţia noastră despre diftogii deschişi din graiul local, ne-a întrebat, la un moment dat, cu emfază: „Aici am spus bine giftongu’?” Am reţinut acest moment, de-a dreptul antologic, ca pe un model de reacţie a subiectului informator la întrebările puse.

BDD-A6161 © 2012 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:50 UTC)

Cea mai interesantă anchetă am efectuat-o însă în judeţul Iaşi, la Voineşti, în satul natal al Profesorului, acolo unde era cunoscut, stimat şi preţuit de către toată lumea. Făcea parte dintr-o familie cu mulţi copii, toţi la fel de apreciaţi, după cum apreciat era şi tatăl Domniei Sale, care ne-a însoţit prin sat în căutarea celor mai buni subiecţi pe care să-i intervievăm şi a celor mai interesante obiecte ale universului casnic rural, pe care să le fotografiem în vederea ilustrării volumului de „Texte dialectale", anexă a NALR. Înzestrat cu un deosebit simţ al limbii, bătrînul intervenea adeseori, în timpul înregistrărilor făcute cu diverse persoane, de diferite vîrste, pentru a corecta erorile făcute de acestea.

Seara tîrziu, după ce încheiam chestionarea subiecţilor, ne întîlneam cu cadrele didactice din localitatea unde urma să înnoptăm şi dezbăteam împreună felurite probleme, de la istoria cuvintelor, a teoriilor lingvistice sau a ideilor filosofice pînă la subiectul tabu, dar cu atît mai incitant, al anilor '70 şi '80: diferenţele dintre „Est" şi „Vest". Pe lîngă toate calităţile sale umane, Profesorul avea şi o voce superbă, pe care şi-o cultivase de-a lungul anilor petrecuţi la seminarul teologic. Mai mult, cunoştea foarte bine o serie de melodii populare, mai vechi sau mai noi, pe care le cînta cu plăcere, împreună cu noi, „tinerii", în serile în care întîrziam fie în contextele mai puţin „academice" din timpul anchetelor, fie la Centrul de lingvistică, istorie literară şi folclor al Academiei Române, actualul Institut de Filologie Română „A. Philippide", adăpostit iniţial de aşa-numita „Casă Sadoveanu" şi apoi de „Casa Asachi" din Iaşi. De la Domnia Sa am învăţat cîntarea în ison şi cît de frumos poate suna, datorită acestui gen de acompaniament vocal, chiar şi un cîntec simplu, cum ar fi „Mă dusei să trec la Olt".

Tot de la Vasile Arvinte am învăţat cum să fiu, la rîndul meu, profesor şi decan, fapt pe care l-am mărturisit public în numeroase rînduri – inclusiv Domniei Sale, atunci cînd, prin 2001 sau 2002, s-a deplasat la Suceava în calitate de membru al comisiei de acreditare delegate de către minister pentru a evalua Facultatea de Litere a Universităţii „Ştefan cel Mare". Îmi place să cred că a evaluat tacit, cu aceeaşi ocazie, şi modul în care reprezentam, la Suceava, şcoala ieşeană şi pe profesorii care mă îndrumaseră de-a lungul carierei mele ştiinţifice şi universitare.

Eforturile istovitoare depuse pentru realizarea Atlasului şi efectuarea, în acest scop, a numeroase deplasări, dintre care una s-a soldat cu un accident de maşină ce a avut urmări grave asupra sănătăţii Domniei Sale, nu l-au făcut să-şi piardă nici dragostea faţă de graiurile limbii române, nici interesul faţă de Atlas şi nici dorinţa de a vedea această operă finalizată şi tipărită. Evident, nu a fost singura lucrare care a făcut din ieşeanul Vasile Arvinte o personalitate ştiinţifică recunoscută pe plan naţional şi internaţional – şi nu voi aminti aici decît teza de doctorat a Domniei Sale, scrisă în limba germană şi publicată în Germania (cunoştea la perfecţie, printre altele, limbile germană şi franceză), volumul „Român, Românesc, România" (în care se insistă asupra situaţiilor în care cuvîntul „român" are alte conotaţii decît cele referitoare la etnie), apărut, în 1980, sub titlul „Die Rumänen. Ursprung, Volks- und Landesnamen" în Germania şi, trei ani mai tîrziu, în România,

BDD-A6161 © 2012 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:50 UTC)

precum şi numeroasele articole care tratează influenţa limbii germane asupra limbii române.

Închei aici această scurtă evocare, în speranţa că rîndurile de mai sus reuşesc să surprindă cîte ceva din personalitatea complexă şi charismatică a celui ce a fost VASILE ARVINTE, un OM care, trăind ca un bărbat adevărat, a predat ca un adevărat profesor, a cercetat ca un adevărat savant şi i-a susţinut pe cei apropiaţi şi merituoşi ca un adevărat mecena.

Ion-Horia BÎRLEANU

BDD-A6161 © 2012 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:55:50 UTC)